

ספר משלי פרק ג

(יג) אֲשֶׁרִי אָדָם מָצָא חֲכָמָה וְאָדָם יָפִיךְ תְּבוֹנָה:
 (יד) כִּי טוֹב סִתְּרָה מִסִּחַר כֶּסֶף וּמִחֲרוֹץ תְּבוֹאָתָה:
 (טו) יִקְרָה הֵיא מִפְּנֵיִם {מִפְּנֵינִים} וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשּׁוּוּ בָּהּ:
 (טז) אֲרֹךְ יָמִים בִּימִינָה בְּשִׂמְאוֹלָה עֶשֶׂר וְכָבוֹד:
 (יז) דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נְעִם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם:
 (יח) עֵץ חַיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכֶיהָ מְאֹשֶׁר:

רש"י משלי ג, טז

בימינה – למימינים בה ועוסקים בה לשמה אורך ימים וכ"ש עושר וכבוד.
 ולמשמאילים בה שעוסקי' בה שלא לשמה מ"מ עושר וכבוד יש:

מסכת שבת דף סג עמוד א

אמר רבי ירמיה אמר רבי אלעזר שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא מצליח להם שנאמר (תהלים מה') והדרך צלח – אל תקרי והדרך אלא וחדדך. ולא עוד אלא שעולין לגדולה שנאמר (תהלים מה) צלח רכב; יכול אפילו שלא לשמה תלמוד לומר (תהלים מה) על דבר אמת. יכול אם הגיס דעתו תלמוד לומר (תהלים מה) וענוה צדק. ואם עושין כן זוכין לתורה שניתנה בימין שנאמר (תהלים מה) ותורך נוראות ימינך. רב נחמן בר יצחק אמר זוכין לדברים שנאמרו בימינה של תורה דאמר רבא בר רב שילא ואמרי לה אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת מאי דכתיב (משלי ג) ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד? אלא בימינה ארך ימים איכא עושר וכבוד ליכא? אלא למימינין בה אורך ימים איכא וכל שכן עושר וכבוד, למשמאילים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא.

רש"י מסכת שבת דף סג עמוד א

המחדדין שואלין ומשיבין ולא לקפח אלא להתחדד; והדרך כמו וחדדך] ותורך ותלמדך; למימינין של תורה שמפושפושין טעמיהן בדקדוק ובוררין כימין המיומנת למלאכה; עושר וכבוד ליכא בתמיה כיון דאיכא אורך ימים כל שכן עושר וכבוד למשמאילין בה שאין יגעים בה כל צרכן. אי נמי מימינין בה עוסקין לשמה משמאילים שלא לשמה.

1. תהלים פרק מה: (ז) תגור תרבה על ירך גבור הודך והדרך: (ח) והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינה:

ביאור הגר"א - משלי פרק ג פסוק טז

אורך ימים בימינה כלומר למימינים בה להלומדין לשמה כמשרוז"ל, והיינו עה"ב. יהיה לו אריכת ימים בעוה"ב. בשמאלה, לאותן הלומדין שלא לשמה, והיינו ע"כ או בשביל ממוץ או בשביל כבוד. לכן יהיה להם כן עושר וכבוד:

חתם סופר מסכת שבת דף סג עמוד א

בגמר' אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד י"ל דהתורה מתחיל בחסד ובסוף היא גמילת חסדים. מתחיל בחסד כתנות עור וילבישם ולבסוף ויקבור אותו בגי והקב"ה משלם מידה כנגד מידה נמצא שמי שמקיים תחלתו של תורה שכרו עושר וכבוד ומי שמקיים סופה של תורה שכרו אורך ימים, א"כ גבי בני אדם הוה ימין של אדם כנגד שמאלו של חבירו וגבי תורה ג"כ תחילה של תורה נקראת שמאל דהוה כנגד ימין של אדם, ואף התורה נקראת ימין דהוה כנגד שמאל של אדם. ולפ"ז אורך ימים בימין של תורה דהיינו סוף שנקראת ימין והוה שכרו אורך ימים, ובשמאל עושר וכבוד דהוה תחלה שנקראת שמאל ושכרה עושר וכבוד כנגד כתנות עור וכו'.

שו"ת משיב דבר חלק א סימן מז

...וכל שהקיבוץ רב התפלה נשמעת יותר, ואינו דומה עשרה מתפללין יחד למאה העושיין מצוה אחת ומהדריין מלכו של עולם, ובב"ר פ"ד איתא דלא נאמר כי טוב בשני משום הבדל המים, וא"ר טביומי אם מחלוקת שהוא לקיומו של עולם אין בו כי טוב, מחלוקת שהוא לערבובו של עולם על אחת כו"כ, ואין הפי' מחלוקת כאן אלא פירוד בין הדברים כמו חלוק המים אפילו לא יהיו נצים ורבים זב"ז, ידעתי כי ימצא מע"ל דברים להתעקש ולעמוד ע"ד אבל הא מיהא הדבר מוכרע בין מצוה לעבירה, ובאופן שהדבר שקול, הכלל ידוע שב ואל תעשה עדיף, וכדתנן בזבחים (פ"ח) אמר ר"י כשנתת עברת על כל תוסיף לעשות מעשה בידך, ומכש"כ בנ"ד דהעבירה היא ברורה, והמצוה אפילו לפי דעתו, אינה מוכרחת ולא היה נדנוד עבירה אם לא יעשה מנין בפ"ע, אבל יפה אמרו חז"ל שלהי סוטה משרבו זחוחי הלב רבה מחלוקת בישראל, משרבו תלמידים שלא שמשו כל צרכם רבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות, חלקו חז"ל בין שני דברים הללו דתלמידים שלא שמשו כ"צ גרמו לעשות מחלוקת בין חכמי תורה כמו ב"ש וב"ה, וזהו דמסיים ונעשה תורה כו', אבל זחוחי הלב גרמו לעשות מחלוקת בין בעה"ב בישראל, והא דאתי קמן דזחיחת לב מע"כ נ"י לסמוך על בינתו גורם לעשות מחלוקת בקהל ה', וכ"ז הייתי אומר גם אם לא הענין נוגע לכבודו כלל, אבל עתה כאשר הוא נוגע באמת לכבודו כמו שהודה מע"ל שהשו"ב אינו מחשיב את מע"כ נ"י ומבלבל את מוחו, נמצא ההוראה שלא לשמה, וע"ז אמרו חז"ל ביומא (ע"ב ב) מ"ד וזאת התורה אשר שם משה – זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סה"מ, והיינו דא"ר דאומן לה סמא דחיי ודלא אומן לה סמא דמותא, והקושיא ידוע הא אחז"ל לעולם יעסוק אדם

בתורה אפילו שלא לשמה, והישוב הידוע דמיירי לקנתר, הוא דחוק כאן דאיתא לעיל לא זכה זרה ממנו ופירש"י משתכחתי הימנו, וזה העונש הוא אפילו לשלא לשמה כמשמעו דרק הלומד תורה לשמה תנן נעשית לו כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, וא"כ מסתמא האי לא זכה מיירי ג"כ בזה האופן דלעיל, וא"כ אמאי הוא סם המות, אלא עיקר הישוב דללמוד מה ששנו הקודמים בלי הוראה וחידוש מעצמו ודאי שרי ומצוה אפילו שלא לשמה, דעכ"פ הוא לומד תורת אמת, אבל "אשר שם משה" והיינו פלפולה ש"ת כדאיתא בנדרים (ל"ח) שהוא חלק משה והוא נהג טובת עין ונתן לישראל והיינו לחדש בתורה – בזה ודאי אם שלא לשמה פי' לכבודו ולהנאתו – ה"ז סם המות, שנוטה שקול דעת ההוראה לפי רצונו, והנה מע"ל מגבב דברים שאין ראוי למע"כ נ"י שמדמה זה הענין להא דר"א שעשה איסור ושחרר עבדו כדי להתפלל בצבור, ואין שטות גדול מזה, שהרי בלי מנין של מע"כ נ"י היו הכל מתפללין בצבור יותר גדול אבל הרצון ורדיפת הכבוד מעלהו הרים ומורידהו בקעות והכל נעשה לפניו כמישור, ועל כל זה נבהלתי לראות מה שמסיים מע"ל דקשה בעיניו לעסוק ולדבר עם האנשים המפריעים ומבטלים המנין שלו, ודבר זה יהיה גורם רעה רבה ויבאיש ריח מע"ל בעיני כל בני עירו והוא אשר בורח מזה תרדוף אחריו למרר את חייו ולהסיר כל כבודו ממנו, ודבר זה לבד אלצני לצאת מגדר השתיקה היותר נאותה אבל חוששני לכבוד מע"ל נ"י שלא יתבזה ביותר מחמת דבר זה, ע"כ הנני מגיד ישרו וחובתו, חלילה למע"כ לסמוך על דעתו בעשית מנין, ומחויב הוא לשאול איזה אדם גדול המעשה כאשר הוא בלי הסבר דעתו כלל, ורק אם אותו גדול יהי' במקומו ויראה בעיניו ולבבו יבין אם המנין של מע"ל הרי הוא מצוה או עבירה, וכ"ז שלא השיג מע"כ נ"י היתר ע"ז אין לו טוב כי אם להיות בשב ואל תעשה ולנהוג מנהג ת"ח הבונה ומחבר את הנפרדים ולא סותר ומפריד את הקיבוץ, ובזה ירבה כבודו של הקב"ה ולבסוף יגיע מזה כבוד למע"כ נ"י ומתוק אור השלום וברכת רבים עליו תבא לעד. כנפש ידידו השומר שלומו וכבודו: נפתלי צבי יהודה ברלין.